

2-TOM, 2-SON

XIV-ASRDA IKKINCHI BOLGAR PODSHOLIGNING USMONIY TURKLAR
TOMONIDAN TUGATILISHI.

Toshkent shahar Bektemir tumani 337-Maktab Tarix fani o'qituvchisi

Nazirov Maxmudjon Xasanjon o'g'li

Annotatsiya

Ikkinchi Bolgar podsholigining Usmoniy Turkular tomonidan bosib olinishi va Bolqon yarimorolidagi hukmronligiga chek qo'yilishi va tinimsiz o'zaro ichki nizolar orqalik podsholikning tugatilishini tahlil etiladi.

Kalit so'z

Usmoniy turk, Yildirim, Tarnova, Frakiya, knyaz, Edirne, Bolqon, Kichik Osiyo, Kosova, yanichar.

XIV-asrda Bolgar podsholik yerlarida dahshatli va xavfli dushman paydo bo'ldi. Bir asrdan ortiq davom etgan Usmoniy turklar tomonidan Bolqon yarim orolini bosib olish va mustamlaka qilish davri boshlandi. XIV-asr Kichik Osiyodagi Vizantiya mulklarini egallab olgan Usmoniy turklar endi Bolqon yarim oroliga halokatli reydlar uyushtira boshladilar va 1352-yilda Bolqondagi birinchi qal'a Tsimpeni egallab oldilar. Kuzda turklar janubiy Bolgar podsholigi yerlarini vayron qilishdi. Usmoniy turklarga faqat Bolqon xristian hukmdorlarining tarqoq kuchlari qarshilik ko'rsatdi. Usmoniy turklarga qarshi birgalikda kurash olib borish uchun ittifoq tuzishga urinishlar muvaffaqiyatsizlikka uchradi. 1355-yilda Bolgariya va Vizantiya harbiy ittifoq tuzdilar. Shunga qaramay 1364-yilga kelib, Frakiyadagi Vizantiya va Bolgarlarning ko'p mulklari yo'qoldi. Ivan Aleksandr bundan foydalanib, Tarnovaning mudofaa istehkomlarini mustahkamladi. 1364-yilda Bolgariya va Vizantiya o'rtasidagi so'nggi to'qnashuv bo'lib o'tdi. Ittifoqni buzgan imperiya Bolgar podsholidan Anchial va Nessebarni olishga harakat qildi. 1365-yilda Vengriya qiroli Layosh I ning dushmanlik harakati tufayli Bolgariyaning holati yanada murakkablashdi: uning qo'shinlari Vidinni egallab olishdi. O'shanda shaharda Ivan Aleksandrning o'g'li Ivan Sratsimir hukmronlik qilgan. Ikkinchi Bolgar podsholigining so'nggi podshosi Ivan Shishman (1371-1393) taxtga o'tirganida, birlashgan Bolgar podsholigi endi yo'q edi. Vidin podsholigi va Dobrudjon knyazligi butunlay mustaqil siyosat olib borar edi. Turkular bilan tinch munosabatlarni saqlab qolishga muvaffaq bo'lgan Ivan Aleksandr (1371) vafotidan so'ng, ular Ikkinchi Bolgar podsholigini zabt etishga kirishdilar. Usmoniy turklar deyarli Bolgar podsholigining mulklarini egallab oldilar Sharqiy Frakiya Odrin shahri Edirne

2-TOM, 2-SON

(Adrianopol) ham usmoniy turklar qo'liga o'tdi. 1371-yilda Maritsa Chernomenda turklar ikki Makedoniya hukmdori akauka Vukashin va Uglesha qo'shinlarini mag'lub etishdi. Makedoniya, Serbiya va g'arbiy Bolgariya yerlariga yo'l ochiq edi. Ivan Shishman o'zini Sulton Murodning vassali deb tan olishga va hatto singlisi Tamarani Sulton haramiga berishga majbur bo'ldi. 1380-yilda Usmoniy turklar Sofiyani qamal qildilar, ikki yildan so'ng shahar taslim bo'ldi.

Shu bilan birga Bolqon tog'laridan janubda joylashgan Bolgariya yerlari turklar hukmronligi ostiga o'tdi. 1384-1386 yillarda Tarnovo qirolligiga qarshi, Dobrotitsa va Ivan Sratsimir bilan ittifoqda, bu urushda halok bo'lgan Valaxiya gubernatoriga qarshi kurashdilar. Usmoniy turklar Belgrad tomon yurgan edi; 1386-yilda ular Pirov va Nisni egallab olishdi. Sulton Murod I ning maqsadi Bolgar podsholigini Serbiyadan ajratib qo'yish edi. Darhaqiqat, Bolgariya Serbiya va Bosniya koalitsiyasiga qo'shilganida, Bolgariya podshosi endi ittifoqchilarga yordam bera olmadi. Bolgariyaning Bosniya va Serbiya bilan ittifoq tuzganligi sultonga itoatsiz vassalni jazolash uchun asos bo'ldi. 1388-yilda 30 ming kishilik turk qo'shini Bolgariyaga bostirib kirdi. Pali Ovech, Shumen, Madarani egallab Dobrotitsa merosxo'ri Ivanning mulkini talontaroj qiladilar. Usmoniy turklar Varnani bosib olgandan keyin Ivan Shishmanning qo'lida bo'lgan Nikopol uchun kurashdilar. Biroq podsho Nikopolni saqlab qolish huquqi uchun Silistrani sultonga berishga majbur bo'ldi. Dobrudjon knyazligi poytaxt Kaliakra va Varna qal'asi bo'lgan yerlarning faqat bir qismini, Tarnovo podsholigi esa faqat poytaxtni okrug, Nikopol va boshqa bir qator Dunay qal'alari bilan saqlab qoldi. Ivan Sratsimir Vengriya qirolining emas, balki sultonning vassaliga aylandi. Usmoniy turklar serblar va bosniyaliklar qo'shinlarini 1389-yil 15-iyundagi Kosovo dalasida mag'lubiyatga uchratgandan, Bolqonda Usmoniy turklar hujumini kechiktirishga qodir katta kuch qolmadi. Bu jangda sulton Murod I halok bo'ladi. Bolgar podsholigiga hujumni Sulton Boyazid davom ettirdi. Usmoniy turk otryadlarining Vengriyaga kirishga birinchi urinishlari samarsiz va Ivan Shishman Vengriya qiroli Zigmond bilan ittifoq tuzish bo'yicha muzokaralarni boshladi. Bunga javoban sulton Boyazid I 1393yil yozida katta qo'shin bilan Tarnovani qamal qildi. Ko'plab shahar aholisi o'ldirildi, tirik qolganlari qul qilindi yoki Kichik Osiyoga ko'chirildi. O'rta asr Bolgariyasining so'nggi patriarxi Yevfimi Tarnovski yuborildi. Bolgar podshosi Ivan Shishman o'sha paytda Nikopol shahrida bo'lib, u yerda qo'lga olinib, boshi kesilgan (1395). Dobrudja knyazligi usmoniy turklar tomonidan bosib olingandan keyin Varnaga hujum qilib qisqa vaqt ichida uni ham bo'yinsundirdi. Uning poytaxti Kaliakra, keyin Varna olingan. Sultonning to'g'ridan-to'g'ri vakolatidan tashqarida faqat vassal Vidin podsholigi qoldi. Ivan Sratsimir Usmoniy turk hukmdorining Dunaydan shimolga Valaxiyaga qarshi

2-TOM, 2-SON

hujumi Vengriya qiroli Zigmond boshchiligidagi 60-ming qo‘shinning Usmoniy turklarga qarshi salib yurishini tashkil qilish uchun turtki bo‘ldi. Ivan Sratsimir salibchilarni mamnuniyat bilan qabul qilib ularga yordam berdi. Ammo salibchilar qo‘shini 1396-yil 25-sentyabrda Nikopol yaqinida jangda mag‘lubiyatga uchradi. Ivan Sratsimirning taqdiri hal qilindi: tez orada Vidinga olib ketildi va Kichik Osiyoga surgun qilindi. Bolgariya to‘liq bosib olinib Bolqon yarimorolida Usmoniy turklar hukmronligi o‘rnatildi. So‘nggi 1396-yildagi jangdan keyin Vidin qirolligi tugatildi va Ikkinchi Bolgar podsholigi ham quladi.

FOYDANALINGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Василев А.А. Образование Второго болгарского царства, Федора Успенского. Одесса, 1879 // ЖМНП. 1879. Ч. 204. С. 144–348.
2. В. Гюзелев : Болгарское средневековье . В: Болгария. Очерк истории. И. Димитров (ред.). Варшава: книга и знания, 1986. С. 400.
3. Г. Г. Литаврин «Краткая история Болгарии (С древнейших времен до наших дней)», издательство «Наука», Москва, 1987. С. 650.
4. Державин, Н. С. История Болгарии: Болгария времен Первого и Второго царств (679-1393). — Изд-во Академии наук СССР, 1946. 650 Ст.

